

29/7

13

DEN LYCKADE DEMOKRATIN

TENDENSEN i den framgångsrika demokratin är en utjämning — ideologiskt och sakligt — som innebär att beståndet av gemensamma syften växer, att marginalen för konflikter, och främst för principiella konflikter, krymper ihop. Inom det ekonomiskt-sociala område till vilket de politiska striderna koncentreras uppstår en rad relativt preciserade riktlinjer för handlandet, som godtas av alla, även om de tolkas på något skilda sätt och trots att deras konsekvenser vid en viss punkt måste divergera. Man är, i flertalet nutida demokratier, ense om ungefär följande: En ökad produktion, inte en omfördelning, är det centrala medlet till högre välbefinnande för alla samhällsgrupper. Någon fullständig jämlikhet är inte möjlig eller ens önskvärd, men en ytterligare utjämning — till vilken grad? — är eftersträfvansvärd. Vissa eftersatta samhällsgrupper bör få det bättre, men samtidigt anses de skilda grupperna ha rätt att i huvudsak bevara sin andel av den gemensamma produktionen. Hög och jämn sysselsättning måste upprätthållas samtidigt som inflation av någon större omfattning förhindras. Alla bör få likartade utbildningsmöjligheter. Barn, äldre, sjuka, icke arbetsföra skall tillförsäkras en anständig levnadsstandard, oberoende av den privata miljön. Staten har att se till att dessa mål uppnås.

Här skall inte diskuteras hur detta samlande program uppstått, inte heller de ekonomiska problem som framträder vid dess tillämpning. Det bör emellertid betonas att programmet innebär ett slags omedveten kompromiss mellan förr kämpande åsikningar; det har konservativa, liberala och socialdemokratiska beståndsdelar, men det är lika skilt från det tidiga 1900-talets liberalism som från dess starkt marxistiskt färg-

gade socialism. Det väsentliga är att genom programmets accepterande de allmänna värderingarna eller åskådningarna så starkt reducerats i betydelse att man — utan att skatta åt illusionen om en klar skillnad mellan mål och medel — kan tala om en utveckling från politik till förvaltning, från principer till teknik.

Bäst illustreras detta av de senaste årens svenska debatt. Vad man vill är man ganska långt i detalj ense om, och meningsbrytningarna kretsar kring skilda förutsägelser rörande konjunkturutvecklingen och följderna av bestämda åtgärder. Vid 1948 års val ställde de icke-socialistiska partierna prognoser som till stor del snabbt vederlades av händelserna; år 1951 blev den socialdemokratiska deklarationen om en engångsinflation utsatt för samma hårda behandling. Blir det depression i USA? Hur kommer de internationella masspriserna att förändras? Betyder ökade jordbrukspriser att böndernas levnadsstandard oskäligt stegras eller blott en rimlig kompensation? Hur mycket bör lönerna höjas för att ersätta det genom inflationen förlorade, hur mycket inflation kan tillåtas i den fulla sysselsättningens intresse? Dessa är blott några exempel bland de många som kunde väljas, och de hör ingalunda till de mest speciella.

Statsmakterna blir under dessa förhållanden inte bara skiljedomare, i detalj, mellan skilda ekonomiska intressen. Deras funktion blir, eftersom de allmänna värderingarna till stor del är gemensamma, så teknisk att politiken ter sig som ett slags tillämpad statistik. För gemene man, och ofta för experterna, blir det svårt eller omöjligt att fastställa sammanhang mellan olika åtgärder och olika gruppintressen; man utgår från att partiledningarna har den insikt som behövs för att

tjänstgöra som korrekta ombud för sina klientel. Utrymmet för principiella resonemang blir minimalt; debatterna blir torftiga som en löneförhandling.

Partiväsendet har i de demokratier som här kommer i fråga inte förändrats i den meningen att nya partier uppstått eller äldre organisationer avvecklats — tvärtom är organisationernas fortvaro och fasthet ett led i stabiliseringen. Men det är påtagligt att partierna successivt ändrar karaktär. I stället för stridande åskådningar ser vi — liksom inom andra folkrörelser — tävlande byråkratier. Partiledningarnas funktion att väcka gehör för ett visst program har alltmera vikit för uppgiften att sammanhålla det traditionella klientelet genom att representera dess önskemål; banerföraren har ersatts av advokaten. Den idealiske ledaren är inte en man med nya och utformade idéer, utan en medelproportional mellan de redan vunna väljarna, helst tillika de grupper som möjligen ytterligare står att vinna. Det gäller att fria till en i regel begränsad grupp av marginalväljare på gränsen mellan de skilda partierna; jakten på röstskolkare är praktiskt taget hopplös på grund av det våldiga valdeltagandet. Den debatt inom partierna som är ett tecken på vitalitet förminsas; i debatten mellan partierna dominerar försöken att förena taktiska syften, bestämda av den dagsaktuella situationen, med hänvisningar till de ärevärdiga och förbleknade parollerna.

Men är inte de höga röstsiffrorna ett bevis på politisk livaktighet? Nej, trots de konven-

tionella påståendena i motsatt riktning säger dessa siffror föga om denna sak. Valdeltagandet har under senare tid stigit överallt, i lyckade demokratier, i av inre splittring hotade demokratier, i diktaturer. Till stor del är detta säkerligen en följd av förbättrade kommunikationer och statliga åtgärder för att underlätta röstavgivningen. I viss mån beror det sannolikt också på den stegring av den politiska upplysningen som består i att folk har reda på när valen äger rum och hur de går till samt på den ofantligt utvecklade, överallt verk samma politiska propagandan. Men just därför är röstavgivningen i våra dagar långt mindre än förr ett bevis på politiskt intresse; valen är snarast att likna vid en folkräkning, och man uppger sin partifärg med samma slöa tillmötesgående som då det gäller att deklarerar ålder, yrke och civilstånd.

Den lyckade demokratin kan ingenstans sägas vara ett fullbordat faktum; den är på många håll en utvecklingslinje som synes närma sig målet. Någon bättre politisk regim, utifrån i alla fria länder härskande värderingar, finns inte. Men de brister som själva framgången och stabiliteten medfört är påtagliga — om man anlägger synpunkter som överallt varit väsentliga i arbetet på och för demokrati. Finns några reformer att anbefalla, några positiva slutsatser att dra?

HERBERT TINGSTEN

(Föregående artikel av professor Tingsten i serien om demokratin: problem var införd 27/7; den tredje följer på torsdag.)